

Nemzetállamok kialakulása a XIX. század derekán

Vázlat:

- A nacionalizmus megjelenése
- Az egységes Olaszország létrejötte
- Németország kialakulása

A **liberalizmus mellett** a XIX. század elején megjelenik a nemzeti értékek, a hagyományokat, a sajátosságokat, az egységes nemzetállamot hangsúlyozó eszmeáramlat, a **nacionalizmus**. A nacionalizmus kialakulásában nagy szerepe volt az egységes, nagy piacot kívánó, a században egyre markánsabban megjelenő polgárságnak. A század elején mind Európában (Görögország, Belgium), mind a világ más részein sorra létrejöttek független, új államok. Az európai hatalmi politikát, azonban különösen Németország és Olaszország létrejötte változtatta meg.

Mindkét állam nagy múltra tekint vissza, a Római Birodalom illetve a Német-Római Császárság voltak az elődök. Nemzeti törekvések az utódállamok egyesítésére a XIX. század első felétől vannak, melyet a **nacionalizmus eszméje áthat**. A két nemzet útja sok vonásban különbözik, de néhányban egyezik is. Ezek kezdetben **mindkét országot forradalmi úton próbálják megvalósítani 1848 tavaszán**. Először januárban Palermóban és Nápolyban, majd Velencében; német területeken **Bécsben 1848. március 13-án**, Berlinben pedig március 18-19-én tör ki a forradalom. Ezek nem hosszú életűek, az abszolutizmus erői gyorsan leverik őket. Kivételt csak Velence képez, ahol a forradalom egészen 1849 őszéig tartja magát.

Az olasz egység

Itália a Nyugat-római Birodalom 476-ban bekövetkező bukása óta nem volt egységes. Délen Bizánc, a normannok, az Anjouk, a spanyolok vagy éppen a franciák uralkodtak. Közép-Itália 754 óta a pápa hatalma alatt állt. Észak-Itáliában, bár névleg érvényes volt a német-római császár fennhatósága, a középkorban a levantei kereskedő városok önálló politikát folytattak. Ezt a széttagoltságot a vesztfáliai béke (1648) és a bécsi kongresszus (1814-15) is „szentesítette”.

Az olasz állam 1861 előtt soha nem létezett. A XIX. században a nemzeti érzés, a nacionalizmus hatására egész Itáliában egységesítési törekvések jelentkeztek. **Az egység megvalósítására két elképzelés létezett.** Giuseppe Garibaldi és Giuseppe Mazzini **a belső, forradalmi erőkre támaszkodva, önállóan akarták elűzni a feudális dinasztiákat, és az egységet megvalósítani.** Camillo Cavour (Piemont miniszterelnöke) pedig **felülről, dinasztikus úton, külpolitikai segítséggel kívánta egyesíteni Itáliát.** Cavournak tervei megvalósításához először a nagyhatalmak jóindulatát kellett megnyernie, ezért 1854-ben 15000 katonát küldött a krími háborúba. III. Napóleon Franciaország császára a támogatásért cserébe Nizzát és Savoyát kapta Piemonttól.

Először Lombardia és Velence megszerzéséhez **Ausztriát kellett legyőzni**, amely az 1859. június 4-i magentai és a június 24-i **solferinói csatában sikerült is** Piemontnak. Ezután III. Napóleon, elárulva a piemontiakat, **Villafrancában fegyverszünetet kötött Ausztriával**, így Piemont csak Lombardiát tudta megszerezni. (III. Napóleon azért kötött békét, mert nem állt érdekében egy földközi-tengeri hatalom létrehozása.) Ezt követően a kicsiny észak-itáliai fejedelemségek belső megmozdulásai segítették az egyesítést. **1860 márciusában felszabadító mozgalmak keretében Parma, Modena, Toscana és az egyházi állam egy része népszavazással csatlakozott Piemonthoz**, Cavournak pedig sikerült a csatlakozást a nagyhatalmakkal elismertetnie. Az egyesítést **Garibaldi** folytatta. 1860. május 11-én ezer „**vörösingessel**” **partra szállt Szicíliában** és rövid idő alatt elfoglalta a szicíliai és nápolyi királyság területeit. Garibaldi végül önként átadta a megszerzett területeket Viktor Emánuel

piemonti királynak és **1861. március 18-án kikiáltották az Olasz Királyságot**, amelynek fővárosa Firenze lett. (Velence és Róma még nem tartozott az új olasz királysághoz). Az egyesítésben ezt követően Itálián kívüli események játszották a főszerepet. Ausztria a poroszoktól elszenvedett **königgrätzi vereség (1866)** után kénytelen volt lemondani **Velencéről** Olaszország javára, **1870 szeptemberében pedig a porosz-francia háború miatt, a franciák voltak kénytelenek kivonni csapataikat az egyházi állam központjából, Rómából**, így azt szintén Olaszország szerezte meg. *Az egyházi állam (Vatikán) és az olasz állam viszonyát végül az 1929-ben megkötött lateráni szerződés rendezte.*

Olaszországban az egyesítés lehetőséget adott a polgári fejlődés felgyorsítására, a létrejövő egységes piac segítette a kapitalizálódást, az olasz királyság bekapcsolódott a szövetségi rendszerekbe (1882, Olasz Királyság – Német Császárság – Osztrák-Magyar Monarchia), majd a századfordulón a gyarmatosításba is (Líbia, 1911-12).

A német egység

A német területeket először I. Nagy Ottó egyesítette 962-ben, majd az 1356-os német aranybulla rögzítette a választófejedelmek teljes politikai önállóságát, a Német-Római Császárság önálló tartományok szövetsége lett. Az **1648-as vesztfáliai béke után a Német-Római Császárság véglegesen szétagolódott**, területe több mint **300 kisebb-nagyobb világi és egyházi fejedelemség laza szövetségévé vált**. Miután **Napóleon** nyomására I. Ferenc lemondott a császári címről, a birodalom már névleg sem maradt fenn, megalakult a 34 államból álló **Német Szövetség**. A német területek gazdasága a XIX. század első felében gyorsan fejlődött, és az 1834-es vámunióval a területek gazdasági egysége gyakorlatilag megvalósult.

A politikai egység létrehozására két lehetőség kínálkozott. A „nagynémet egységet” Ausztria hozta volna létre, amely magában foglalta volna a Habsburgok nem német országait is, és a német területek számára csak egy laza föderációt jelentett volna. **Az egyesítés végül Poroszország vezetésével jött létre** - ez volt az ún. **„kisnémet egység”**. Az egyesítést **Otto von Bismarck** nevéhez fűződik, aki 1862-től **Poroszország kancellárja** volt. Az előjátéknak tekinthető **schleswig-holsteini háború (1863)** után Ausztriát kellett legyőznie, ami az **1866-os königgrätzi csatában** sikerült is. Az osztrák fegyverletételt követően megkötött prágai békében (1866) Ausztriának le kellett mondania Velencéről Olaszország javára és hozzá kellett járulnia a német területek egyesítéséhez a saját részvétele nélkül. Ezután Bismarck létrehozta az **Északnémet Szövetséget**. A délnémet államok bevonásához **le kellett győzni Franciaországot**. III. Napoleon 1870 nyarán üzent hadat és hamarosan (szeptember 2-án) vereséget szenvedett Sedannál, ahol ő maga is fogságba esett. A németek egészen Párizsig nyomultak előre, ahol Versailles-ban **1871. január 18-án kikiáltották a Német Császárságot**.

Az új nagyhatalom megszerezte Elzász-Lotharingia vas és szénlelőhelyeit és óriási hadisarcot rótt ki a vesztes franciákra. *Ez az évszázados francia-német ellentét gyökere.*

A junker nagybirtok rendszernek köszönhetően fejlődött a mezőgazdaság, az iparra és a kereskedelemre fejlesztőleg hatottak a központilag bevezetett reformok és hatalmas állami megrendelések (egységes bankrendszer, vasútépítések, flotta építés, stb).

Az új államok létrejötté Európában egy hatalmi átrendeződést von maga után. Az új európai nagyhatalom **aktív és agresszív külpolitikába is kezdett**, ekkor lettek stratégiai szövetségesek az Osztrák-Magyar Monarchiával. Amikor azonban nagyságához és erejéhez mérten be akart kapcsolódni a gyarmatosításba, Anglia és Franciaország érdekeibe ütközött, így elkezdődhetett **a harc a világ újrafelosztásáért**.

Az USA a XIX. században, az amerikai polgárháború

A függetlenségi háború győzelme (1783) és a polgári, liberális elveken nyugvó köztársaság létrehozását követően az Egyesült Államokban felgyorsult a **tőkés gazdasági fejlődés**. Ebben szerepet játszott az **európai bevándorlók** nagy tömege, amelynek következtében a lakosság száma a XIX. század közepére tízszeresére nőtt.

Gyors ütemben fejlődött a **hajóépítés, a könnyűipar és a mezőgazdasági termelőeszközök előállító iparág**. Robbanásszerűen megnőtt a lefektetett **vasúti sínek hossza**, ennek segítségével civilizálták a Vadnyugatot is. A század közepére Amerikában is lezajlott az ipari forradalom, a fiatal köztársaság 1860-ra a világ negyedik ipari hatalmává vált.

A mezőgazdaságban azonban **éles különbség alakult ki az ország északi és déli tagállamai között**. **Északon a farmergazdálkodás** terjedt el, a farmer a földjével tulajdonosként rendelkezett, a földműves és a kézműves jellegű munkákat saját farmján egyaránt ellátta. **Az önellátáson túl (a nemzeti) piacra is termelt**. Ezzel szemben **délen nagybirtokrendszer** alakult ki, a hatalmas földbirtokok a csekély számú arisztokrácia kezében összpontosultak. A földeken ún. **ültetvényes gazdálkodás** folyt, elsősorban óriási mennyiségű gyapotot, cukrot, rizst termeltek, és azt Európába, főként **Angliába exportálták**, cserébe brit iparcikkekért. A földeken elsősorban Afrikából elhurcolt fekete rabszolgák dolgoztak.

A fenti okok miatt több ellentét feszült az északi és a déli államok között. Az egyik különbség a társadalmi szerkezetben látható: **északon érvényesültek a demokratikus szabadságjogok**, a jogi egyenlőség, ezzel szemben délen – a valós életben – az arisztokrácia hegemoniája vitathatatlan volt a "szegény fehérekkel" szemben, míg a fekete rabszolgáktól a legegyszerűbb emberi és szabadságjogokat is megvonták, munkaeszközként kezelték őket. További feszültségforrás volt, hogy a terjeszkedő északi tőkének új szabad földekre, piacra, illetve szabad munkaerőre lett volna szüksége, amely **szemben állt a déliek rablógazdálkodásával és rabszolgartartásával**. A déliek nem a nemzeti piacra, hanem a világpiacra termeltek ezért ők a szabad-kereskedelmet szorgalmazták Európával, míg az északi tőkés szigorú védővámokkal akarták védelmezni piacaikat az angol iparcikkekkel szemben. Ebből következően az északiak erős központi államhatalmat kívántak megteremteni, amely véghez tudja vinni a **védővám-politikát**, a déli államok pedig egy laza konföderációban voltak érdekeltek, amely nem veszélyeztetné a **szabad-kereskedelmet**.

A déliek a demokrata pártba tömörültek, az északi államoknak pedig a **köztársasági párt** lett a szószólójuk. A konfliktus rendszerint akkor éleződött ki, amikor egy-egy új államot vettek fel az unióba, és vita támadt, hogy az adott államban engedélyezzék-e a rabszolgaságot, vagy sem. **1854-ben, Kansas állam felvételekor már fegyveres harcok is kitörték**. Az északiak legendás hőse, John Brown is ekkor szállt harcba a rabszolgaság eltörlése érdekében, de a déliek elfogták és 1859-ben kivégezték. 1857-1861 között James Buchanan személyében demokrata (déli) elnöke volt az USA-nak. Elnöksége idején nagymértékben leszállították a vámokat, így hatalmas mennyiségű idegen áru árasztotta el Amerikát. Ez gazdasági válsághoz vezetett, csaknem két évig megbénult az Unió gazdasága.

1860-ban a köztársaságpárti **Abraham Lincolnt** választották meg az Egyesült Államok elnökévé. Ő köztudottan **a rabszolgaság egyik legnagyobb ellenzője** volt, ezért válaszul **11 déli állam kilépett az Unióból**, és létrehozta az Amerikai Államok Konföderációját Jefferson Davis vezetésével. Az elszakadó államokat Lincoln lázadónak minősítette, ezzel **kitört a polgárháború** (1861-1865). Kezdetben a déliek értek el sikereket tehetséges fiatal

hadvezéreikkel, mivel ők már hosszú évek óta tudatosan készültek a fegyveres harcra. Az északiak azonban technikai és létszámfölényben voltak, és ezt a fölényt lassan realizálni is tudták. **A fordulat 1863-ban** következett be, amikor **Lincoln kihirdette reformjait**. Ezek szerint eltörölte a rabszolgaság intézményét az USA egész területén, 115 holdig **ingyenesen juttatott földet** a farmereknek az Unió nyugati részein (**Homestead Act**), illetve bevezette az általános hadkötelezettséget. A döntő ütközetet **1863** nyarán **Gettysburgnál** vívták meg, ahol az északiak legyőzték **Lee** tábornok hadseregét. Ezt követően a köztársaságiak Grant és **Sherman** tábornokok vezetésével támadásba lendültek, és sorozatos győzelmeik után a déliek 1865. április 9-én Appomatoxnál letették a fegyvert. Öt nappal később egy felbérelt bérgyilkos megölte Lincolnt.

A polgárháború az északi államok győzelmével ért véget, amelynek következtében az Unió egész területén felszámolták a rabszolgaságot. A mezőgazdaságban a szabad farmergazdálkodás vált uralkodóvá. Létrejött a védővámokkal körülvett **egységes nemzeti piac**, amely kedvezett a belső tőke fejlődésének. Az így megerősödő **amerikai ipar hamarosan a világpiacon is vezető szerepre tett szert**.